

Posudek na disertační práci
Julija Tormyševa: Aplikace z korálků na lidovém textilu.
Praha, Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav etnologie, 2018.

Doktorandka Julija Tormyševa zvolila pro svou disertační práci mimořádně nelehké téma - použití korálků na lidovém textilu v Čechách a na Moravě. Ačkoli při popisu regionálních typů krojů bývají uváděny způsoby výzdoby výšivkou, krajkou, portami, popř. i korálky, v české literatuře neexistují relevantní příspěvky, které by se souhrnně a obecně zabývaly aplikacemi z korálků. Z tohoto důvodu lze považovat předkládanou disertační práci za průkopnickou, doktorandka se musela vypořádat s terminologií, tříděním materiálu i zpracováním různorodých dokladů. O to těžší bylo vyvarovat se některých nepřesností.

Komplikovanost tématu se promítá hned na začátku do terminologie. Byť se aplikace z korálků vyskytuje na lidovém textilu, není to záležitost výhradně etnologická. Problematika názvosloví zasahuje do uměleckého řemesla či užitého umění a především do bižuterní produkce či bižuterního průmyslu, který má svá specifika a jeho pojmosloví často není obecně srozumitelné. Takže výrazy jako *korále*, *korálky*, *perly*, *perle*, *perličky* nemají běžně známé významy, především skloňovaný termín *perle* je mnohdy považován za nesprávný tvar slova *perla*, i když jde o rozlišení umělého výrobku od přírodního. Pojem *rocailles* přepisuje doktorandka nesprávně jako *rokaj*, tedy rokokový ornament tvaru mušle, myšlen je ovšem termín *rokajl*, tedy drobné perličky (většinou válcovitého tvaru), které se nejčastěji používají skupinově; navlečené, našité, vetkané nebo vháčkované.

Dalším nevyřešeným problémem je systematika zdobení v tradiční kultuře. Doktorandka se opírá o třídění Heleny Johnové a Karola Strelce, rozšířené o pohled ruských a ukrajinských autorů. V této souvislosti bychom mohli připomenout i systematiku Jaroslavy Krupkové v jejím článku o mincovních špercích a Moniky Tauberové v katalogu Národního muzea, ale přiznejme si, že množina šperků a ozdob je natolik rozmanitá, že se v etnologii zřejmě nikdy neshodneme na obecně závazném systému.

Doktorandka uvedla téma historickým přehledem - výskytem skleněných a fajánsových perliček na území Čech a Moravy od pravěku až po jabloneckou bižuterii. Lidové textilie s aplikacemi z korálků zpracovala v několika muzejních institucích: v Národním muzeu v Praze, Moravském zemském muzeu v Brně, Blatském muzeu v Soběslavi, ve Slovenském národním muzeu v Bratislavě a jeho etnografickém pracovišti v Martině. Samozřejmě, že by bylo možné prověřit sbírky i dalších regionálních muzeí, ale vzhledem k tomu, že šlo o zvolení typických příkladů jako zástupců určité skupiny, tak je tato selekce dostačující. Materiál je rozdělen do několika oddílů, částečně podle regionálního výskytu (Chodsko, Blata, Morava) a částečně na základě věcného hlediska (sváteční úprava hlavy a dětský kroj).

V kapitole o uplatnění korálků v chodském kroji se doktorandka zabývá především otázkou nejčasnějšího výskytu korálků, zvláště když hmotné doklady (živůtky) pocházejí až ze sedmdesátých let 19. století. Úvaha o spojitosti s produkcí korálků na růžence, zv. *patterle* ve Fichtenbašské huti je zajisté opodstatněná, ovšem pokud se nenajdou nějaké archivní prameny, zůstane tato teze pouhou domněnkou. Další úvaha o případném dřívějším použití pravých kamenů, konkrétně českých granátů, je sporná, neboť nedávné výzkumy na Turnovsku prokázaly, že na čepcích se nacházejí převážně skleněné náhražky pyropu. V této souvislosti je nutno připomenout, že pojem *falešný granát* je nevhodný, používá se pojem *imitace granátu*. V této kapitole oceňuji výstižný výklad slohových vlivů u ornamentu a výšivky chodských živůtků (s. 41-42), jak autorka uvádí, barokní a empírové předlohy byly v lidovém prostředí vždy transformovány. Tento oddíl považuji za nejpropracovanější, na jeho podobě je vidět, že byl napsán jako samostatná studie.

Na úvod kapitoly o korálkových aplikacích na moravských krojích by bylo vhodné zdůraznit, že jde především o Moravské Slovensko, tedy jihovýchodní Moravu, a Hanou, tedy střední Moravu, označení jižní Morava je nepřesné a zavádějící. Četné uvedené příklady prokazují, že tento druh výzdoby je záležitostí až druhé poloviny 19. století, převážně až přelomu 19. a 20. století. Pozoruhodný je doklad výšivky černými korálky na hanácké kordulce datované 1875, lze předpokládat, že korálky pocházejí z jablonecké produkce, kde se vyráběly od šedesátých let. Kapitola věnovaná blatským plenám (a posléze též zástěrám) se zabývá především rozbohem ornamentu a podílem korálků na výzdobě. Z hlediska tématu je naprosto vyčerpávající.

V oddílu zaměřeném na úpravy hlavy se doktorandka pokusila o utřídění podle typů pokrývek či ozdob, od korunek nevěst a družiček, přes ženské čepce a pleny až po pánské klobouky a dětské čepčky. Místo pojmu *rituální* úprava hlavy bych považovala za vhodnější vžitý termín *obřadní* úprava hlavy. V kapitole o dětském kroji se korálková výzdoba týká převážně opět čepčků. Závěr obsírně shrnuje výsledky badatelské práce, v němž autorka připomíná vliv městské módy na rozšíření korálkové výzdoby na lidovém textilu. Časově lze její výskyt datovat od šedesátých let 19. století, vrchol na konci 19. století, v některých regionech až v poslední fázi životnosti krojů. Prostorově není překvapivé použití korálkové aplikace v zemědělsky bohatých krajích (Blata, Haná), méně očekávané je na Chodsku.

Disertační práce Julije Tormyševy přináší velké množství materiálu, které pečlivě popsala a doložila také vhodně vybranou obrazovou dokumentací. Přesto se doktorandka nevyvarovala některých nedostatků a chyb. Především by textu prospěla důkladnější jazyková korektura. Vhodná by byla úprava a sjednocení citací a literatury, zvláště časopiseckých příspěvků, kde je zaměňován ročník a číslo. Autorem článku o devocionáliích není oponentka, ale Michaela a Miroslav Králíkoví. K věcné stránce si dovoluji připomenout, že literatura o bižuterii, převážně vydávaná Muzeem skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou, např. publikace a články Petra Nového a pak zvláště kniha *Okouzlení perličkami/Infatuated with Beads* s výkladovým textem a popisem technologií, by doktorandce pomohla zodpovědět mnohé otázky, které si klade ve své práci.

Julije Tormyševa prokázala schopnost vědecké práce, velmi dobře se zhostila analýzy odborné literatury a vyhodnocení shromážděného materiálu z muzejních sbírek. Konkrétní zjištění dovede zasadit do širších souvislostí, naprosto správně se vypořádala se vztahem „lidového a stylového“. Disertační práce *Aplikace z korálků na lidovém textilu* splňuje požadavky kladené na práci tohoto typu, a proto ji doporučuji k obhajobě. Předloženou disertační práci předběžně klasifikuji jako **prospěla**.